

הסנהדרין: המסע ההיסטורי של בית הדין העליון

כיצד נוסד הסנהדרין, מה הופך דיין למוסמך לשבת בו, ולאן נדדה לאורך הדורות, מלשכת הגזית שבמקדש ועד טבריה שבגליל. סיפור מרתק על סמכות, גלות וניסיונות חוזרים להחיות את שרשרת הסמיכה שהרומאים ניסו לשבור באכזריות.

יוסף פרידמן / כ"ה בתמוז תשפ"ו

בין קדושת ההיכל לחול שבחצר, כך נראתה לשכת הגזית, מקום מושבו של הסנהדרין הגדול בתקופת בית המקדש השני.

משה רבנו שפט את העם כולו לבדו, מהבוקר ועד הערב. יתרו חותנו הביט בו והבין שהעומס הזה לא יחזיק מעמד לאורך זמן, ולכן יעץ לו להקים מערכת משפט מדורגת. כך נולד, פחות או יותר, הרעיון שילווה את עם ישראל לאורך אלפי שנים: מוסד שיחלוק עם המנהיג את נטל ההכרעה וההנהגה.

בפרשת בהעלותך מתואר איך הקב"ה הורה למשה לאסוף שבעים איש מזקני העם, שיישאו עמו במשא ההנהגה. שבעים החכמים, בצירוף משה עצמו, השלימו למספר 71, מספר אי-זוגי בכוונת מכוון, כדי שתמיד יהיה רוב מכריע ולא פיצול קולות שווה שיוביל לתיקו ואי הכרעה.

השם "סנהדרין" עצמו אינו עברי במקורו. הוא מגיע מהמילה היוונית "סינהדרין" שפירושה המילולי "ישיבה יחד", כך נקראו מועצות ובתי דין בשווקי ערי יוון העתיקה. בתקופות מאוחרות יותר דרשו חכמים את השם כנוטריקון: "שונא הדרת-פנים בדין". שלושה סוגי בתי דין פעלו במקביל: בית דין של שלושה לדיני ממונות, סנהדרין קטנה של 23 דיינים לדיני נפשות בכל קהילה גדולה, וסנהדרין גדולה של 71 חכמים שדנו בעניינים הנוגעים לכלל עם ישראל.

מי בכלל יכול היה לשבת בהרכב הנישא הזה? התשובה נשמעת כמעט בלתי אפשרית. הגמרא במסכת מנחות מציבה רשימת תנאים מרשימה: "אין מושיבים בסנהדרין אלא בעלי חכמה, בעלי מראה, בעלי קומה, בעלי זקנה, בעלי כשפים ויודעים שבעים לשון, שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן". כלומר, לא הספיקה ידענות בלבד, נדרש שילוב נדיר של תבונה, הופעה מכובדת וניסיון חיים. הרמב"ם הוסיף שאין למנות זקן מופלג בשנים או מי שאין לו בנים, כדי שיישאר רחמן בפסיקותיו. מקום מושבה הקבוע היה בלשכת הגזית שבעזרת המקדש, חצייה בקודש וחצייה בחול, מיקום שהפך כל פסיקה שיצאה מפיה לחלק מסדר הקודש עצמו.

נדודי הסנהדרין: מירושלים ועד טבריה

ארבעים שנה לפני חורבן הבית השני קרה דבר בלתי צפוי. הסנהדרין, שחששה מריבוי שופכי הדמים ומהאחריות הכבדה שהוטלה עליה, גלתה את עצמה מרצונה מלשכת הגזית אל ה"חנויות", שטח חיצוני יותר בהר הבית. הצעד הזה לא היה סמלי בלבד: מאותו רגע בטלה סמכותה לדון בדיני נפשות, שכן רק כשבית הדין הגדול יושב במקומו המדויק יכולות סנהדראות קטנות לגזור עונש מוות.

עם חורבן המקדש נדמה היה שמוסד הסנהדרין עומד להיכחד. אז נכנס לתמונה רבי יוחנן בן זכאי, שהצליח לצאת מירושלים הנצורה, לפגוש את המצביא הרומי אספסיינוס, ולבקש ממנו לשמר את יבנה. הוא הקים שם בית מדרש שקנה בהדרגה סמכות דומה לזו שהייתה לסנהדרין בירושלים. יורשו, רבן גמליאל דיבנה, הרחיב את הפעילות ושלח שליחים לערי הארץ.

המסע המופלא: מפת נדודי הסנהדרין מלשכת הגזית שבירושלים ועד למושבה האחרון בטבריה, מסלול רצוף גלות ותקווה.

לאחר כישלון מרד בר כוכבא, החלה תקופה ארוכה של נדודים עבור הסנהדרין. מדוע נאלצה להמשיך ולנדוד, גם לאחר שכבר מצאה מקלט ביבנה? ככל הנראה בשל הצורך המתמיד להתרחק מעינה הפקוחה של השלטון הרומי, ולחפש מרחב בטוח יותר לפעול בו. הסנהדרין עברה לגליל, ונדדה בין אושא, שפרעם, בית שערים וציפורי, עד שקבעה את מושבה הסופי בטבריה. הגמרא, במסכת ראש השנה, מתאר את המסלול המלא מלשכת הגזית ועד טבריה, ומדמה אותו לעשר מסעות שנסעה השכינה. רבי יהודה הנשיא, עורך המשנה, ישב תחילה בבית שערים, ואז העביר את מושבו לציפורי כשחלה. הדעה הרווחת היא שהסנהדרין הפסיקה לפעול בעקבות רדיפות השלטון הרומי-נוצרי וביטול מוסד הנשיאות לאחר מותו של הנשיא האחרון, רבן גמליאל השישי. אם כי ישנם מחקרים שמוכיחים שהיא המשיכה לפעול עוד הרבה שנים לאחר מכן.

סמיכת חכמים: השרשרת שסירבה להישבר

סמיכת זקנים היא מתן רשות מרב לתלמידו לשמש כדיין, ומקורה בסמיכת משה את יהושע. "משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים", כך נמשכת השרשרת דור אחר דור, ללא הפסקה. הכלל הבסיסי פשוט: רק מי שנשמך בעצמו יכול לסמוך אחרים.

מדוע בכלל טרח הקיסר הרומי אדריאנוס להילחם במוסד עתיק שכזה? בסוף תקופת התנאים הוא הבין את המשמעות העצומה הטמונה בו, וגזר עליו גזרה חמורה במיוחד: "כל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תחרב". נכתב על כך בשם צדיקים שהרשעה היוונית-סורית "הרגישה בחוש העיוור שלה" את ערכה של הסגולה הזאת, ומשום כך גזרה עליה בחומרה כזאת.

העברת השרשרת שלא נשברה: רגע הסמיכה, טקס עתיק יומין של העברת סמכות רוחנית מדור לדור, בלב סיפור הסנהדרין.

למרות הגזרה החמורה, רבי יהודה בן בבא לא נרתע. הוא סמך חמישה חכמים, רבי מאיר, רבי יהודה, רבי שמעון, רבי יוסי ורבי אלעזר בן שמוע, בעמק שבין אושא לשפרעם, מקום שנבחר בכוונה, מכיוון שלא נמנה על תחום השיפוט של אף יישוב מסוים. כשהרומאים גילו את המעשה, אמר לתלמידיו לנוס ואילו הוא נשאר במקומו. הרומאים נעצו בגופו שלוש מאות רמחים של ברזל ועשאוהו ככברה. מחלף "סומך" הסמוך למקום קבורתו בין אושא לשפרעם, נקרא על שמו לזכר אותו אירוע.

בשנת ה'רצ"ח (1538) קם רבי יעקב בירב, המוכר בכינויו מהר"י בירב, וניסה לחדש את הסמיכה בצפת מתוך רצון לכפר על אנוסי ספרד, הוא הצליח לסמוך ארבעה חכמים, ובהם מרן רבי יוסף קארו, מחבר השולחן ערוך והבית יוסף. רבי לוי בן חביב, רבה של ירושלים, התנגד נמרצות לכך שלא נשאלה דעתו, והשלטון העות'מאני-תורכי ביטל לבסוף את המהלך כליל.

בהמשך רצה גם רבי ישראל משקלוב לחדש את הסמיכה ולא עלתה בידו, אחריו ניסה גם הרב מקהיר רבי אהרן מנדל הכהן בעל היד רא"ם, הרעיון לא נגנז עדיין ובשנת תש"י בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל פעל יהודה לייב פישמן מימון לחידוש הסמיכה אך עקב התנגדותו של הרב מבריסק הרעיון דעך. בתשס"ד התכנסו למעלה ממאה רבנים בטבריה, במסגרת יוזמה שנקראה "הסנהדרין החדשה", ולנשיאות נבחר הרב עדין שטיינזלץ. הוא פרש מהתפקיד בתשס"ח. וכיום, חרף הניסיונות החוזרים ונשנים לאורך הדורות, חידוש הסמיכה לא יצא לפועל וגם הסנהדרין לא הוקמה מחדש, השיבה שופטינו כבראשונה במהרה.

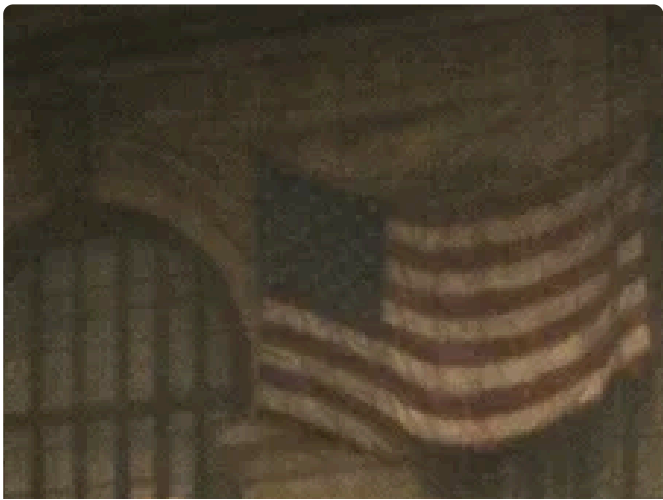
מה דעתך על הכתבה?

לא מעניין

מעניין

המשבר הכלכלי שהוביל לעליית הנאציזם

יוסף פרידמן

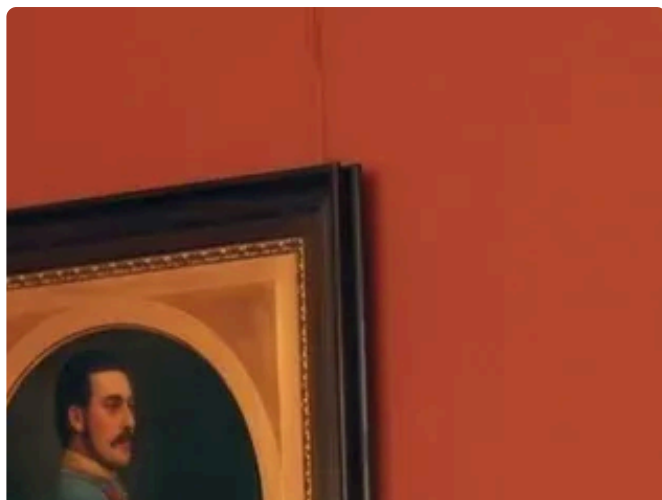
מעצים לבית המקדש עד לבנון של ימינו

יוסף פרידמן

סודות הכור בדימונה - המבצעים הנועזים

יוסף פרידמן

שתי יריות שהרגו 15 מיליון בני אדם

יוסף פרידמן